

הכשרה אקדמית לקצונה

ד"ר איתן גלבוץ*

"כל שעלי לעשות הוא לעיין בנטיית המשותפות של הנפש והשכל כלפי העיסוק הקרוי 'מלחמה'. אותן נטיות משותפות שאת כולן יחד ניתן לכנות 'מהותה של הגאון' ניות הצבאית. כתבתי 'משותפות' כיוון שדווקא בכך מצויה הגאונות הצבאית. לא סגולה אחת הקשורה במלחמה, כגון: אימץ לב, המצויה גם באדם שאינו מגלה סגולות נפשיות ושכליות אחרות... המדובר הוא בשילוב הרמוני של כוחות, שכוח זה או אחר יכול להתבלט בו אך כולם חייבים לעלות בקנה אחד".
על המלחמה, מדרוך קצר לקלאוזוביץ, "מערכות", עמ' 77.

קבלת החלטות בתחומים רבים, וכמובן בעיקר בתחומי החוץ והביטחון. על אף שתפקידם הוא להציג את ההיבטים הצבאיים של בעיות וסוגיות הרי שהם זקוקים הן להבנה ולראייה של התמונה כולה והן לרמה אינטלקטואלית אישית גבוהה כדי שיוכלו למלא את תפקידם. גם לצורך זה דרושה הכשרה רחבה ומקיפה הרבה מעבר למה שניתן בקורסים הצבאיים.

מעמד הצבא בחברה המערבית
מעמד הצבא בחברה הדמוקרטית המערבית שנוי במחלוקת ואף מצוי בירידה מתמדת.⁴ תופעה זו נובעת בעיקר מן התפיסה הגורסת כי לכוח צבאי אין עוד מקום בזירה הבינלאומית של סוף המאה העשרים וכי על מחלוקות, בינלאומיות ופנימיות, יש להתגבר בדרכים אחרות.⁵ נוסף לכך, בארה"ב לדוגמה, גרמה ההתנגדות הרבה למלחמה בוויאט"נאם לשפל חסר תקדים במעמדו של הצבא בחברה. באירופה המצב אינו טוב יותר, כפי שאפשר ללמוד מההתנגדות הרבה לתכנית נאט"ו להציב נשק גרעיני טקטי בכמה מדינות החברות בכרית. מצב זה של ניכור חמור בין הצבא לחברה מכביד מאוד על הקצונה ומטיל עליה מעמסה כבדה. הכשרה אקדמית עשויה אפוא לאפשר לקצינים לכרות אוזן רגישה לרחשי החברה, להבין את יחסה לצבא ואולי אף למצוא מענה הולם לניכור הגובר.⁶

קבלת תארים אקדמיים מקובלים כאחד ממדעי הטבע, ההנדסה, הרוח והחברה, וכן לימודים בסיסיים ומתקדמים בנושאים של השכלה כללית. הצורך בהכשרה אקדמית לקצונה נובע מכמה טעמים:

תחכום כלי הנשק ומורכבות שדה הקרב העתידי

כלי הנשק של סוף המאה העשרים הגיעו לדרגת תחכום גבוהה מאוד, ויצרו שדה קרב מורכב ומסוכן, שהשליטה וההתמצאות בו דורשות רמת תחכום גבוהה. תחכום הוא פונקציה של הכשרה והתפתחות בצדדים רבים של האישיות. לא ניתן לעצב אישיות מתוחכמת רק באמצעות התמחות במישור אחד ותהיה זו מעמיקה ככל שתהיה, ולכן יש להרחיבה ולבססה בדרך של הכשרה נוספת. אחת האפשרויות הטובות של הכשרה כזו היא הכשרה אקדמית.

אופי החשיבה הצבאית

הפעילות הצבאית השגרתית גורמת לקצינים שילקו בחשיבה נוקשה ושמרנית.³ חשיבה כזו מעכבת את איתורן של תפישות מיושנות, שאינן עונות עוד על מצבים מתפתחים, ומונעת חיפוש פתרונות הולמים למצבים כאלה. ההכשרה הצבאית הטהורה נוטה לחזק תפישות קיימות בשעה שההכשרה האקדמית נוטה לערער אותן ומקנה לקציני הלומד פתיחות וגמישות מחשבתית.

מעורבות בקביעת מדיניות ובקבלת החלטות

קצינים בדרגות בכירות מעורבים בתהליכי

ממבט ראשון נראה שאין ניגוד גדול יותר מזה הקיים בין הכשרה צבאית לבין הכשרה אקדמית במסלול עיצובה ובנייתה של קצונה. עיקרה של ההכשרה הצבאית מצוי ברכישת מיומנות, בהפעלת כלי נשק ובהקניית ערכים כמו משמעת, ציות ונאמנות. לעומת זאת, עיקרה של ההכשרה האקדמית מצוי בלימוד תיאוריות, בפיתוח יכולת של חשיבה מקורית, ברכישת כלים להטלת ספק מתמיד באמיתות וברדוקטרינות מקובלות, ובעידוד שאיפה רבת עצמה לשאול שאלות ולחדש. להלכה ניגוד ממש ומשמעותי בין מטרות וערכים. למעשה, שילוב הכרחי וחיוני לתפקוד נכון, יעיל ומתוחכם של מפקדים בסוף המאה העשרים. המשמעת היא אמנם הדבק שמאפשר לצבא לתפקד, אולם ללא הטלת ספק וללא שאיפה לחדש, לא יוכל שום צבא להתמודד עם האתגרים של שדה הקרב העתידי. הדברים הבאים דנים בצורכי ההכשרה של קצונה בדמורקרטיות המערביות המודרניות ובעיקר בסוגיה של שילוב לימודים אקדמיים בהכשרה הזו.¹

הצורך בהכשרה קרבית

על כל הצבאות בדמוקרטיות המערביות מקובלת ההערכה, שהכשרת קצונה מודרנית אינה יכולה להצטמצם בהיבטים מקצועיים-צבאיים ולכן יש לכלול בה גם הכשרה אקדמית.² הכשרה זו הנה התמחות פורמלית ברמה על תיכונית לקראת

* מרצה בחוג ליחסים בינלאומיים, האוניברסיטה העברית, ירושלים.

הכשרה אקדמית בצבאות המערב

קריירה שנייה

עם שחרורם פונים קצינים רבים בדרך גות הבינוניות והבכירות לקריירה שנייה בתחומי הפוליטיקה, הכלכלה והחברה. חלקם אף מגיע, ובמהירות רבה, לעמדות של מנהיגות בתחומים הללו. ניסיון בפיקוד על יחידות גדולות מהווה יתרון בחיפוש אחר תפקידים הולמים לאחר השחרור מהצבא, אבל בכך לא די. הכשרה אקדמית ברמה של תואר שני, שלא לדבר על תואר ראשון, הפכה לחיונית ולהכרחית לבעלי משרות בכירות במגזר האזרחי, ובהעדרה ייתקל הקצין המשחרר בקשיים להיקלט בתפקידיו החדשים ולמלאם כראוי. הענקת הכשרה אקדמית לקצין תוך כדי מלחך שירותו מהווה אפוא תרומה נכבדה הן לקצין עצמו, הן לצבא והן לחברה כולה.

לאור הדברים הללו השאלה שצריכה להישאל בחברה הדמוקרטית המערבית איננה, אם יש צורך בהכשרה אקדמית לקצינים או לא, אלא איזה סוג של הכשרה אקדמית יש להעניק להם (במדעי הטבע, במדעי החברה, במדעי הרוח או בהנדסה); באיזה שלב של הכשרה הקצונה יש לשלב את ההכשרה האקדמית (בהתחלה, באמצע או בסוף); באיזה מסגרת יקבלו אותה הקצינים (בצבא או באוניברסיטאות אזרחיות), ומה יהיו הכמות והיחס של ההכשרה האקדמית לעומת ההכשרה הצבאית-מקצועית. להלן כמה תשובות לשאלות הללו כפי שהן נהוגות בכמה צבאות מערביים.

וחלקו בכוחות המילואים.⁹ מובן שבמסלול זה ההכשרה האקדמית תרפסת את המקום העיקרי. התכנית מבוצעת בכ-280 מוסדות להשכלה גבוהה בארה"ב והיא מחלקת כ-6,500 מילגות ארבע שנתיות ודו-שנתיות מדי שנה. בתקופות שלום מספקות האקדמיות הצבאיות כמחצית מכוח הקצינים הנכנסים לשירות, ואילו ROTC מספקת את המחצית השנייה. בתקופת מלחמה משתנה היחס לטובת המסלול השני.¹⁰ כמתואר בתרשים (עמ' 49) הנשארים בצבא הקבע מעבר להתחייבותם הראשונית זוכים להכשרה אקדמית נוספת לקראת תואר שני. הכשרה זו נעשית באוניברסיטאות רגילות. נמצא שמאז 1955 עד 75% עד 80% מקרב בוגרי ווסט פוינט, שהמשיכו לשרת מעבר לתקופת ההתחייבות הראשונית, למדו לקראת תואר שני באוניברסיטאות אזרחיות.¹¹ רוב הקצינים הללו הגיעו לשלב זה כשהיו בדרגות סרן או רב-סרן. הקצין יכול לבחור בכל תחום מדעי שמעניין אותו, אולם הנטייה היא לבחור במדעי הטבע או בכלכלה, מנהל ויחסים בינלאומיים. בשלבים מתקדמים יותר של הקריירה הצבאית שלו יכול קצין אמריקני ללמוד לקראת תואר שלישי, או ללמוד במוסדות גבוהים של הצבא ומערכת ההגנה, המשלבים הכשרה צבאית ואקדמית ברמה גבוהה מאוד.¹² בכל מקרה ממסלול ההכשרה של קצין בצבא ארה"ב, המתואר בתרשים, ניתן להסיק מסקנות לגבי המקום החשוב במיוחד להכשרה אקדמית בעיצובו של הקצין ובפיתוחו.

ארה"ב
בארה"ב קיימים שני מסלולים עיקריים להכשרת קצונה ובשניהם תופסת ההכשרה האקדמית מקום עיקרי. המסלול הראשון והחשוב ביותר עובר דרך האקדמיות הצבאיות. לכל זרוע — יבשה, ים ואוויר — אקדמיה משלה. האקדמיה הגדולה, הוותיקה והידועה ביותר היא כמובן האקדמיה של הצבא בווסט פוינט.⁷ משך הלימודים באקדמיות הצבאיות הוא ארבע שנים ובמהלכן עובר הצוער במקביל הכשרה צבאית והכשרה אקדמית כאחת, עם דגש ניכר על ההכשרה האקדמית. בתום תקופת הלימודים מוענקים לבוגר תואר אקדמי ראשון — בוגר במדעים — וכן דרגת קצונה. הלימודים ממומנים כולם ע"י הצבא, ובתמורה מתחייב הצוער לשירות קבע בן חמש שנים, אך אחוז הממשיכים בשירות קבע מקרב בוגרי האקדמיות הצבאיות הוא גדול מאוד.

המסלול השני להכשרת קצונה מכונה ROTC (Reserve Officers Training Corps). למסלול זה מתקבלים לים סטודנטים הלומדים באוניברסיטאות אזרחיות רגילות, מתחילת לימודיהם או לקראת שתי שנות הלימוד האחרונות.⁸ במהלך הלימודים, ובעיקר בחופשות, הם מקבלים הכשרה צבאית לקראת קבלת דרגת הקצונה. הצבא משתתף במימון הלימודים תמורת התחייבות מצד הצוערים לשרת בצבא כמשך שש שנים, חלק מן הזמן בצבא הקבע

קנדה

מסלול הכשרת הקצונה בקנדה דומה לזה הנהוג בארה"ב. גם בקנדה עוברים מרבית הקצינים הכשרה אקדמית וצבאית המתקיימת בעת ובעונה אחת באקדמיות צבאיות.¹³ יש שלוש אקדמיות כאלה. האקדמיה הוותיקה והידועה ביותר היא המכללה המלכותית הצבאית של קנדה בקינגסטון.¹⁴ למכללה זו מתקבלים בוגרי תיכון לאחר שעברו קורס מכין צבאי קצר בקיץ הקודם לתחילת לימודיהם. הלימודים במכללה נמשכים ארבע שנים ומתמקדים בהכשרה אקדמית בתחום ההנדסה. המכללה הזו גם מאפשרת למי שסיים שתי שנות לימודים באוניברסיטה אזרחית רגילה ברמה סבירה, להיכנס לשתי שנות הלימודים האחרונות במכללה ולזכות הן בתואר אקדמי ראשון (בוגר במדעי הרוח והחברה, בוגר במדעי הטבע או בוגר בהנדסה) וכן בדרגת קצונה. האקדמיה הצבאית הקנדית השנייה (Royal Roads Military College) ממוקמת במערב קנדה. היא מציעה הכשרה אקדמית בפזיזקה ובאוקיאוגרפיה. גם כאן קיימת אפשרות להיכנס לשתי שנות הלימודים האחרונות לאחר הצלחה בלימודים באוניברסיטה אזרחית במשך שנתיים. המכללה הצבאית השלישית (College Militaire Royal de St. Jean) ממוקמת בקוויבק ומציעה הכשרה צבאית והכשרה אקדמית גם לקנדים ממוצא צרפתי. מכללה זו מציעה תחומי לימוד מגוונים אבל היא חזקה במיוחד בנושאי מינהל.

גם בקנדה קיים מסלול נוסף של הכשרת קצונה הדומה ל-ROTC האמריקני. הוא נקרא שם ROTP (Regular Officer Training Program). המשתתפים במסלול

הזה הם סטודנטים הזוכים למימון מלא של לימודיהם. הכשרה צבאית נעשית כמשך החופשות מן הלימודים האקדמיים. בקנדה יש גם מסלול שלישי להכשרת קצונה שאף הוא מתקיים באוניברסיטאות אזרחיות. אולם מסלול זה, הנקרא RETP (Reserve Entry Training Program) מכשיר קצינים לקראת שירות ביחידות הסטור מילואים. גם כאן מקבלים הסטודנטים סיוע במימון לימודיהם אולם סיוע זה נופל מהנהוג במסלול ROTP.

במהלך שירותו הצבאי יכול הקצין הקנדי ללמוד באוניברסיטה אזרחית לקראת תואר שני, אולם תופעה זו אינה נפוצה בקנדה כפי שהיא נפוצה בארה"ב. הנטייה בצבא הקנדי היא להעניק הכשרה צבאית מתקדמת במסגרת המכללות הצבאיות הגבוהות.

גרמניה

בשל עברה המיליטריסטי קיימת בגרמניה המערבית רגישות רבה לגבי הצבא. עד לתחילת שנות השבעים באה מרבית הקצונה, בדומה לנהוג בישראל, מקרב מגויסי שירות החובה. במהלך השירות מתאפשר להם ללמוד באוניברסיטאות אזרחיות אולם הדבר לא נעשה בצורה שיטתית. רק מיעוט השלים לימודים אקדמיים וזאת גם בשל העוינות הרבה לצבא ובשל הנטייה החזקה שמאלה שאפיינו את רוב האוניברסיטאות הגרמניות בסוף שנות השישים ובתחילת שנות השבעים. ב-1972 הוקמה ועדה מיוחדת בראשות הפרופסור תומאס אלווין וזו המליצה להקים שתי אוניברסיטאות צבאיות מיוחדות לשם הקניית הכשרה אקדמית לכל המועמדים לקצונה.¹⁵ ההמלצות הללו בוצעו ואכן שתי האוניברסיטאות הוקמו.

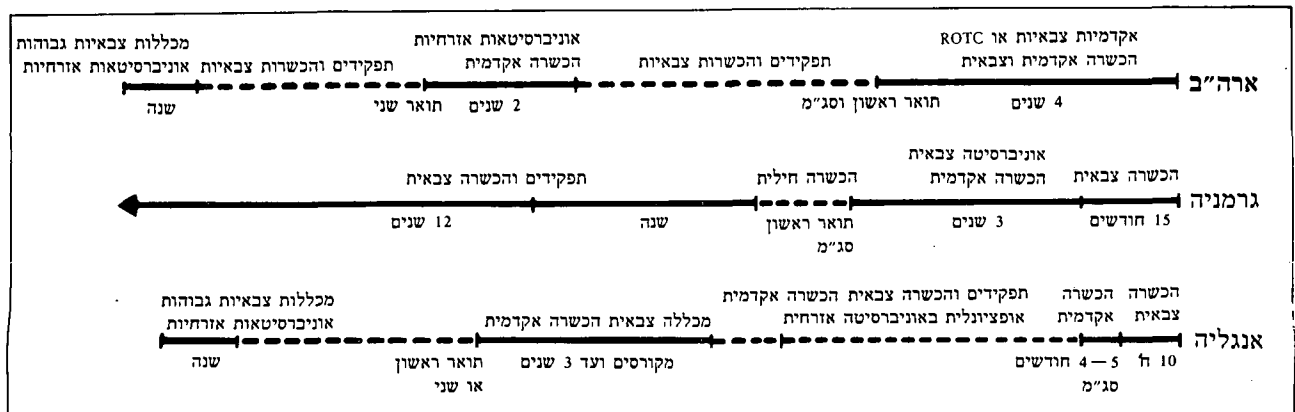
האחת בהמבורג והשנייה במינכן. מסלולי ההכשרה החדשים נפתחו באוקטובר 1973, והם מבוססים בעיקר על הכשרה אקדמית.

כפי שאפשר לראות בתרשים מסלול ההכשרה של קצונה בגרמניה נמשך כחמש שנים. היא מתחילה בקורסים צבאיים ובקורס קצינים הנמשך כ-15 חודשים. בתום תקופה זו ולאחר חתימה על התחייבות לשרת במשך 12 שנים בצבא הקבע נכנס הצוער לשלוש שנות לימודים אקדמיים באחת מהאוניברסיטאות הצבאיות. בתקופה זו הוא מקדיש את רוב זמנו ותשומת לבו להכשרה אקדמית. הוא יכול להתמחות באחד מהתחומים הבאים: חינוך, כלכלה ומנהל, מדעי המחשב, הנדסה אווירונאוטית, הנדסת מכונות, הנדסת חשמל והנדסה אזרחית. לאחר השלמת הלימודים זוכה החניך בתואר אקדמי ראשון בתחום שבחר ובדרגת קצונה, ופונה להשלמה חילית או מקצועית הנמשכת כחצי שנה.

בשנת הלימודים הראשונה במסלול החדש התקבלו 280 סטודנטים לקמפוס של המבורג וכ-300 לקמפוס של מינכן. ב-1975, כשהמחזור הפותח הגיע לשנתו השלישית, הגיע מספר הסטודנטים בהמתקדם בורג ל-1280 ובמינכן ל-1920. היום לומדים בשני הקמפוסים כ-4,000 סטודנטים-צוערים.

בתום ההתחייבות לשרת 12 שנה בצבא הקבע, שבמהלכן מגיע הקצין הממוצע לדרגת רב-סרן, ולאחר תקופת שירות כוללת של 17 שנה פורשים כשמונים אחוזים מהקצינים לקריירה שניה ורק כעשרים אחוזים ניתנת האפשרות להתקדם בקריירה הצבאית. האחרונים זוכים לתקופות של הכשרה אקדמית ורבים משלימים את לימודיהם לקראת תואר שני.

מסלולי הכשרה צבאית ואקדמית לקצונה במדינות המערב

הקצונה באנגליה באה באופן מסורתי מקרב שכבות אריסטוקרטיות שהקנו לבניהן חינוך כללי חיצוני מעולה בבתי ספר יוקרתיים כמו איטון. לחינוך כזה אפשר היה להוסיף הכשרה אקדמית מצד מצמת ועדיין לקבל קצין מתחכם. הכשרת הקצונה באופן הזה נעשתה במכללות הצבאיות של שלוש הזרועות: סאנדהרסט, דרמוט וקרנוול. לאחר מלחמת העולם השנייה השתנו המקורות הסוציו-כלכליים של הקצונה ובוגרי איטון הפכו למיעוט מבוטל במחזורי הצעירים. אז החלו האחראים לעיצוב הקצונה להקדיש מחשבה רבה יותר לצד ההכשרה כולה ובעיקר לנושא ההכשרה האקדמית. ועדה מיוחדת בראשות הפרופסורים מיכאל הווארד וסריל אינג' ליש המליצה ב-1966 על רפורמות מרחי-קות לכת בתחום הכשרת הקצונה. הם הציעו להתחיל את הכשרת הקצין באקד-מיה צבאית זרועית ובשנת הכשרה צבאית טהורה. לאחר מכן, אחרי שירות פעיל במשך שנתיים עד שלוש שנים, לאסוף מחדש את הקצינים ולהקנות להם הכשרה אקדמית בת שנה אחת במכללה מיוחדת, שתהיה משותפת לכל שלוש הזרועות. קצינים שהישגיהם בשנת ההכשרה האקדמית יהיו טובים יוכלו להמשיך שנתיים נוספות עד לקבלת התואר האקדמי הראשון.

מסיבות שונות, שלא כאן המקום לפרטן, לא התקבלו המלצותיהם של הווארד ואינג'ליש, אולם הן השפיעו בכל זאת על גיבוש תכנית הכשרה חדשה לקצונת זרוע היבשה.¹⁶ לגבי הזרועות האחרות הרי שחיל האוויר המלכותי משך בלאו הכי לשורותיו בוגרי אוניברסיטאות אזרחיות, ואילו חיל הים הבריטי הגיע להסכם עם האוניברסיטה העירונית בלונדון דון בדבר הענקת הכשרה אקדמית מלאה לקציניו בתנאים מיוחדים. כאשר לזרוע היבשה, הוצע בתחילה להקדיש שנה אחת מתוך שתי שנות ההכשרה לקצונה באקד-מיה סאנדהרסט ללימודים אקדמיים. ההערכה הייתה ששנה זו תוכר במלוואה ע"י האוניברסיטאות האזרחיות וכך יצטרכו בוגרי האקדמיה הצבאית להשלים רק שתי שנות לימוד אקדמיות נוספות לשם קבלת התואר הראשון. המשא ומתן בעניין זה עם כמה אוניברסיטאות וביניהן רדינג, סאותהמפטון ונוטינגהם לא עלה יפה, ולפיכך אחרי דיונים ומחלוקות התגבשה ואף התקבלה תפיסה חדשה המודגמת בתרשים, שבעמ' הקודם. על פי התפיסה הזו הצוער עובר בשלב

הראשון הכשרה צבאית הנמשכת כעשרה חודשים, לאחר מכן הוא מקבל הכשרה אקדמית הנמשכת בין ארבעה לחמישה חודשים. בשלב ההכשרה האקדמית מתחלקים הצוערים לשתי קבוצות על פי יכולתם האקדמית. הקבוצה שאליה ממוי-נים בעלי היכולת האינטלקטואלית הגבוהה יותר עוברת הכשרה אקדמית אינטנסיבית הדומה לזו הנהוגה בשנה ראשונה של אוניברסיטה אזרחית רגילה. הקבוצה השנייה עוברת הכשרה אקדמית ברמה נמוכה יותר. לאחר מספר שנות שירות פעיל עוברת כל הקצונה הכשרה אקדמית חלקית או מלאה, ראשונית או מתקדמת, הכל לפי ההכשרה הקודמת במכללות מיוחדות. המכללה הידועה ביותר היא המכללה המלכותית למדע של שריבנהאם (The Royal Military College of Science) המתמחה במדעי הטבע ובטכנולוגיה.

שיקולים בבחירת דפוסים ומסלולים

עיון במסלולי ההכשרה של קצונה בכמה צבאות מערביים מלמד כי ללימודים האקדמיים מיוחד מקום נרחב במסגרת הכשרה זו, אך הם לובשים צורות וסגנונות שונים במדינות השונות. שוב, מן הראוי לדון בסוגיית ההכשרה האקדמית על-פי ארבע שאלות עקרוניות המועלות בקשר להכשרה הזו — השלב בקריירה הצב-אית, המסגרת, הכמות והסוג. בכל המק-רים שנדונו בולטת ההכשרה האקדמית בשלב ההכשרה הראשוני. להעדפה זו שתי סיבות עיקריות: האחת — זהו השלב המתאים ביותר לרכישת השכלה גבוהה ולהרחבת אופקים. גם בלימודים לקראת מקצועות חופשיים כמו רפואה, משפטים ומנהל עסקים נהוג במערב להתחיל בהק-ניית השכלה כללית עד לתואר ראשון מלא, ורק לאחריה באה ההתמחות המק-צועית. הכשרה צבאית היא התמחות מקצועית ולפי הנוהג הזה היא צריכה לבוא אחרי ההכשרה האקדמית הרחבה יותר. השיקול השני לשילוב הכשרה אקד-מית בשלב הראשון הוא תועלתו. ככל שהכשרה האקדמית ניתנת מוקדם יותר כך נהנה הצבא מקצינים טובים יותר, כבר בשלבים הראשונים של שירותם.

שאלת המסגרת המתאימה ביותר להק-ניית השכלה אקדמית לקצונה הייתה תמיד שנויה במחלוקת.¹⁷ במקרים שנסקרו הועדפו מסגרות צבאיות מלאות או חלקיות, מתוך מסורת, נוחיות או מתוך הערכה שבמסגרת הצבאית ההכשרה האקדמית תהיה יעילה ומתאימה יותר

לצורכי הצבא. מבחינה זו מעניינת דווקא הדוגמה של גרמניה. שם, באוניברסיטאות של הצבא הגרמני כל הסגל האקדמי ורוב הסגל הניהולי הוא אזרחי, וקני-המידה המכתיבים את גיוסם ואת קידומם של אנשי הסגל זהים לאלו הנהוגים באוניבר-סיטאות האזרחיות. כך גם תכניות הלימו-דים. ניהול האוניברסיטה הוא אזרחי וכפוף ישירות אך ורק למשרד ההגנה הגרמני. הסטודנטים אינם לובשים מדים ומתנהגים למעשה ככל סטודנט באוניבר-סיטה רגילה.

גם היחס הרצוי בין ההכשרה הצבאית להכשרה האקדמית מעורר תמיד מחלוקת. כפי שניתן להסיק ממסלולי ההכשרה שתוארו ונותחו לעיל הרי שלאורך כל הקריירה הצבאית ניתנת עדי-פות מובנת להכשרה הצבאית. יחד עם זאת, בשלב ההכשרה הראשוני ובתקופות ביניים זוכה הקצין למנה לא מבוטלת של הכשרה אקדמית והשכלה כללית. באקד-מיה הצבאית בווסט פוינט, המעניקה במקביל הכשרה צבאית והכשרה אקד-מית, היחס בין שני סוגי ההכשרה עולה בהדרגה במשך שנות הלימודים, אולם אפילו בשנה הרביעית והאחרונה של הלי-מודים, כשמונה חודשים מתוך השנה הזו מוקדשים להכשרה אקדמית ורק כארבעה חודשים מוקדשים להכשרה צבאית.

תכני ההכשרה האקדמית של קצונה נטו תמיד לטובת מדעי הטבע, ההנדסה והטכנולוגיה. ההנחה שעמדה מאחרי נטייה זו הייתה, ככל הנראה, שהשכלה בתחומי הפיזיקה, הכימיה או ההנדסה יסייעו להפעלת כלי נשק יותר מאשר ידי-עות במדעי הרוח או החברה. גם אם נטייה זו לא השתנתה במסלולים הנוכחיים (נוספו לה רק תחומי התמחות חדשים כמו מדעי המחשב והנדסה גרעינית), הרי שהיום מיוחדת תשומת לב רבה גם למדעי הרוח והחברה, הן לאלה הקשורים ישירות לצבא כמו היסטוריה צבאית, יחסים בינל-אומיים ומנהל, והן לאלה שנראים רלבנ-טיים פחות כמו פילוסופיה וספרות. כמו בכל אוניברסיטה גם באקדמיות ובאוני-ברסיטאות הצבאיות נהוגים לימודי חובה ולימודי בחירה. בין לימודי החובה מודג-שים במיוחד מדעי החברה והרוח, וזאת במגמה להעניק לצוערים-סטודנטים שאר רוח רב ככל האפשר.

סיכום

הכשרתה של הקצונה בצבאות מודרניים כוללת הכשרה אקדמית נכבדה. חשיבות ההכשרה הזו עלתה בשנים האחרונות לאור התמורות הרבות שחלו בפיתוח כלי

- (Beverly Hills, California 1972).
- Charles Mosecos, ed., *Public Opinion and the Military Establishment* (Beverly Hills, California 1971).
5. לגישתו של הנשיא קארטר למקום הכוח ביחסים הבינלאומיים, ראה איתן גלבוז, "עצמה בסימן משבר — האסטרטגיה האמריקנית והשלכותיה במזרח התיכון", מערכות 272 (פברואר 1980), עמ' 18 — 24.
6. הטוענים כי בעיה זו אינה רלוונטית לצה"ל מן הראוי שיבחנו את המחלוקת לגבי התפקידים שצה"ל מילא לאחרונה ביהודה ובשומרון.
7. ראה: Joseph Ellis and Robert Moore, *School for Soldiers: West Point and the Profession of arms* (N.Y., 1974)
- על האקדמיות האחרות ראה: L.I. Radway, "Recent Trends at American Service Academies", in M.R. Van Gils, ed., *The Perceived Role of the Military* (Rotterdam, 1971), pp. 19—38, John Lovell, "The Service Academies in Transition" in Lawrence Korb, ed., *The System for Education Military Officers in the U.S.*, Occasional Paper No. 9, International Studies Association, 1976.
8. Gene Lyons and J. Masland, *Education and Military Leadership: A study of the ROTC* (princeton, 1959).
9. המקבלים מילגת לימודים מלאה לכל ארבע שנות הלימוד מתחייבים לשרת ארבע שנים בצבא הקבע ושנתיים במילואים. המקבלים מילגה חלקית מתחייבים לשרת שלוש שנים בצבא הקבע ושלוש שנים במילואים.
10. ב-1970, כאשר המלחמה בוויאט-נאם עדיין נמשכה, גויסו 63% מהקצונה החדשה מתכנית ROTC, ורק 37% גויסו מווסט פוינט.
11. *West Point Directory*, (San Diego, 1978), p. 9.
12. Gene Lyons and Louis Morton, *Schools for Strategy: Education and Research in National Security Affairs* (N.Y., 1965)
13. Adrian Preston "The Profession of arms in Post War Canada", *World Politics*, Vol. 23 (January, 1971), pp. 189—214.
14. Richard Preston, *Canada's RMC: A History of the Royal Military College* (Toronto, 1969).
15. Wolfram Hanrieder, "Social Change and the Military Academy: The German Example", in *Signum*, special issue in Military Education, Vol. III, Royal Military College of Canada, Kingston, 1976, pp. 101—118.
16. Brian Bond, "The Labours of Sisyphus: Education Reform at R.M.A." Sandhurst, 1966—1976, *ibid*, pp. 119—138.
17. Amos Jordan and William Taylor Jr., "The Military Man in Academia", *Annals of the American Academy of Political and Social Sciences*, Vol. 406 (March, 1973), pp. 129—145.
18. Richard Preston, "War, Peace and Society in the 1980—5", *Naval War College Review* (Winter, 1976), pp. 34—44.

נשק ובוזירות הקרב העתידיות.¹⁸ הכשרה אקדמית לקצונה נהוגה בכל הצבאות המערביים במידה ובאופן כאלה או אחרים, והנטייה היא להרחיבה ולתגבר בה בכל שלבי ההתקדמות של הקצונה. השאלה היא אם המקובל בצבאות מודרניים כתחום זה הוא רלוונטי וישים לגבי צה"ל ולגבי המציאות הביטחונית בישראל.

הקצונה בצה"ל אינה זוכה להכשרה אקדמית בשלבי הכשרתה הראשונים. כמה ניסיונות בתחום זה, כמו הקניית השכלה אקדמית חלקית לחניכי קורס טיס באוניברסיטת באר-שבע, לא עלו יפה. העתודה האקדמית הייתה מוגבלת מלכתחילה למקצועות מסוימים ואף באלה אין היא ממלאת עוד את ייעודה. צה"ל אמנם מאפשר לקצינים בדרגות בכירות ולמספר קטן יותר של בעלי דרגות בינוניות ללמוד באוניברסיטאות בארץ ובחול, אולם תועלתה של הכשרה זו מוטלת בספק משום שהיא מושגת רק לקראת השלבים האחרונים של השירות. התוצאה היא שבקרב רבים בצה"ל נוצר פער גדול מדי בין ההכשרה הצבאית להכשרה האקדמית. תופעה זו ניכרת במיוחד במוסדות כמו פו"מ, שם לומדים נושאים צבאיים ברמה מתקדמת ונושאים אקדמיים ברמה בסיסית והתחלתית. אין כל ויכוח על כך שתפקידו העיקרי של הקצין תובע קודם כל מיומנות צבאית, ולפיכך יש ליחד מאמץ רב להכשרתו הצבאית. אולם כפי שאמר קלאוזוביץ בציטוט שהובא בתחילת המאמר, מיומנות צבאית לבדה אין בה די לניהול מתוחכם של מלחמה. המסקנה היא אפוא שיש לדאוג להרחבת ההכשרה האקדמית של הקצינים בצה"ל ולשמור על כך שהפער בינה לבין ההכשרה הצבאית, שיתקיים בכל מקרה, לא יהיה גדול מדי.

הערות

1. המחבר שימש בחורף 1979 כפרופסור אורח באקדמיה הצבאית של ארה"ב בווסט-פוינט. בקיץ 1980 הוא שהה באותו תפקיד באוניברסיטה של הצבא הגרמני בהמבורג. כן ביקר באקדמיות צבאיות ובמוסדות להכשרת קצונה זוטרה ובכירה בארה"ב, קנדה, אנגליה וגרמניה.
  2. לדיון כללי בסוגיה ראה: Correlli Barnett, "The Education of Military Elites" in Rupert Wilkenson, ed. *Governing Elites* (N.Y., 1969).
  3. התופעה הוצגה ונחתה בהרחבה במחקרו הקלאסי של ינוביץ. Morris Janowitz, *The Professional Soldier: A Social and Political Portrait* (N.Y., 1964)
- להמשך ערכי יותר ראה: Bengt Abrahamsson, *Military Professionalism and Political Power*